

مفهوم‌شناسی سنگرداری خانواده توسط بانوان با تأکید بر منظومه فکری

رهبری

نجمه سادات بنایی^۱

چکیده

خانواده پایه اصلی هر جامعه‌ای است، تا حدی که ادامه حیات جامعه به حفظ و وجود خانواده وابسته است. زن مهمترین رکن این نهاد فرهنگی می‌باشد، به طوری که اصلاح و پیشرفت جامعه، وابسته به چگونگی حفظ بنیان کانون خانواده است. در حوزه حیات خانوادگی، محور و کانون خانواده زن است. نقش زن به عنوان عضوی از خانواده از همه نقش‌هایی که می‌تواند ایفا کند مهمتر بوده و مسئولیت گرمابخشی به کانون خانواده و استحکام آن را بر عهده دارد. بنابراین با ویژگی که در وجود زن قرار داده شده است، زن سنگردار کانون خانواده است. با توجه به مبارزه منفی و نبردهایی که بر علیه کانون خانواده و از بین بردن آرامش در آن وجود دارد، زن وظیفه و جایگاه بسیار اساسی و مهمی برای حفظ آن دارد و با درایت و محبت خود می‌تواند سنگردار واقعی خانواده باشد. در این پژوهش به روش توصیفی – تحلیلی مفهوم سنگرداری توسط بانوان با توجه به دیدگاه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفت. رهبر معظم انقلاب برآنند که بانوان نقشی راهبردی برای حفظ سنگر خانواده دارند. براساس بیانات ایشان، زن باید برای حفظ سنگر خانواده، آسایش و آرامش را برای اعضای خانواده فراهم کند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نقش بانوان در تمامی ابعاد خانوادگی تأثیر زیادی دارد. با توجه به بیانات مقام معظم رهبری، بانوان در تقویت نهاد خانواده، همسرداری، خانه‌داری، مادری و تربیت فرزند نقش زیادی دارند و به این وسیله می‌توانند سنگردار کانون خانواده باشند.

کلیدواژه‌ها: بانوان، سنگرداری، خانواده، منظومه فکری مقام معظم رهبری

۱. طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا ایوانکی

مقدمه

خانواده همانند سلول جامعه و سنگری است که زن، هسته مهم این سلول و مسئول حفظ این سنگر است. اصلاح جامعه، منوط به اصلاح خانواده می‌باشد. یکی از مهمترین عوامل سلامت خانواده، اصلاح نقش زنان در آن است. نوع کارکرد خانواده و نقش زنان برای حفظ بنیان آن در هر اجتماعی به نوع نظام فکری - فرهنگی آن جامعه وابسته است. در نظام فکری اسلام، پیشرفت در کنار آرامش معنا می‌یابد، لذا زمانی جامعه به پیشرفت می‌رسد که خانواده تأمین کننده اصلی آرامش روانی باشد و برای رسیدن به این آرامش روانی و حفظ کیان خانواده، زن نقش حامی را برای اعضای آن ایفا می‌کند.

امروزه روح اومانیستی و سرمایه‌داری (مدرنیته) بر تئوری‌های مرتبط با خانواده سایه افکنده است و نقش زنان را تحت تأثیر قرار داده است. حمله به نهاد خانواده و مبارزه بر علیه آن به شکل‌های گوناگونی صورت گرفته است. مهاجمان به کانون خانواده قصد دارند تا نقش زن را در این نهاد فرهنگی کم‌رنگ کرده تا موجب فروپاشی ارزش‌های خانه و خانواده شوند. آنها سعی می‌کنند در خانواده‌ها نقش اخلاق، مدیریت و آرامش را نابود سازند و هویت اعضای خانواده را تحت تأثیر اندیشه و افکار خود قرار دهند. بنابراین برای صیانت از کانون خانواده و الگوی یک زندگی سالم، بیش از پیش نیازمند تئوری سازی اجتماعی و تحلیل مفهوم‌شناسی سنگرداری خانواده توسط بانوان براساس آموزه های اسلام و اندیشمندان هستیم.

در این بین اندیشه مقام معظم رهبری به عنوان صاحب نظر و رهبر جهان تشیع که موفق به تشکیل جامعه بر مبنای آموزه‌های اسلامی شده‌اند، زنان را به عنوان سنگردار کانون خانواده معرفی نموده است. بنابراین زن به خاطر جایگاه تربیتی‌اش، محور کلیدی است و خانواده نیز به عنوان مهم‌ترین عنصر نظام اجتماعی و هسته بنیادین تحولات آن، نهاد فعال جامعه‌ساز تلقی می‌گردد؛ به این ترتیب زن در خانواده نقشی بی‌بدیل در انتقال تکامل‌گرایی به افراد خانواده ایفا می‌کند. در ایران نیز با پیروزی انقلاب اسلامی، سهم زنان در شکل دادن کانون خانواده و تربیت افرادی شایسته مورد توجه قرار گرفته است تا حدی که مقام معظم رهبری در پیام به کنگره هفت هزار زن شهید کشور، برای زنان جهت تغییر در مسیر تاریخ اسلام و کشورداری نقشی شایسته دانسته و نقش زن مسلمان ایرانی را در معرفی الگوی جدید از زن، تاریخ ساز خواندند.

پژوهش‌هایی تاکنون صورت گرفته است که بیشتر نقل سخنان این بزرگوار بوده است، در حالی که ما در این پژوهش قصد داریم جایگاه و نقش زنان در حفظ کانون خانواده و سنگرداری آن توسط بانوان را از نظر آراء و منظومه فکری مقام معظم رهبری بررسی کنیم. مهم‌ترین آثار علمی نزدیک به این عنوان عبارتند از:

"نقش زن در ایجاد خانواده متعادل" از عاطفه علامه (۱۳۹۳)؛ خانواده را یکی از رکن‌های اصلی جامعه و محل شکل‌گیری آینده کشور می‌داند. در این پژوهش، خانواده اولین و مهم‌ترین عامل اثرگذار بر رفتار است و نقش زیادی در تشکیل و رشد شخصیت فرد دارد. همچنین سلامت جسمی و روانی فرد مرهون خانواده سالم و متعادل است. در این پژوهش نقش زن در ایجاد خانواده متعادل از دو بُعد نقش همسری و مادری مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که زن نقش اصلی را در شکل‌گیری شخصیت، خودپنداره، دلبستگی و اعتماد به فرزندان دارد.

"بانوان و سبک زندگی اسلامی ایرانی در منظومه فکری مقام معظم رهبری مدظله العالی" (۱۴۰۲)؛ از سمیه حاجی اسماعیلی و فاطمه قنبری، بنیان و شالوده اصلی اجتماع یعنی خانواده را با رواج سبک زندگی غربی با خطرات جدی دانسته است. به همین مناسبت رهبر معظم انقلاب اسلامی در بیانات خود به ویژه گام دوم انقلاب به چالش‌ها و آسیب‌های سبک زندگی غربی اشاره و برنامه‌ریزی برای مقابله با آن را خواستار شده‌اند.

"مدل مفهومی موضوع زن در گفتمان انقلاب اسلامی (مورد مطالعه): منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای" (۱۳۹۸)؛ از عاطفه خادمی و فاطمه تقی‌زاده، پرداختن به موضوع زنان در بدنه دانش اغلب ناظر بر شبکه‌ای از نظام مشاغل آنان صورت می‌پذیرد و دانش تولید شده عموماً بر مسائل این قشر به صورت موردی متمرکز است.

"تحلیل آراء مقام معظم رهبری پیرامون نقش زن در خانواده" (۱۳۹۲)؛ از زهرا کرمی صادق‌آبادی، در این پایان‌نامه بنیاد اصلی اجتماع خانواده است و زن مهم‌ترین رکن این نهاد حقوقی و فرهنگی می‌باشد. پیشرفت جامعه به اصلاح نقش زنان در خانواده وابسته است. مقام معظم رهبری مهم‌ترین نقش زن در خانه را تقویت روحی همسر و تربیت فرزند می‌داند؛ به طوری که باید دیگر فعالیت‌های زن را با اولویت‌دهی به نقش زن در خانواده تنظیم گردد. رویکرد مقام معظم رهبری درباره نقش زن در خانواده یک رویکرد تمدن‌گرایی اسلامی است و نگاه جاهلی سنتی که زنان را محبوس در خانه می‌کند و نگاه جاهلی مدرنیته که زنان را از قید و بند خانواده رها می‌کند، نمی‌پذیرد.

شیوه این پژوهش توصیفی - تحلیلی است. در این پژوهش به روش کتابخانه‌ای با استفاده از منابع علمی معتبر شامل مقاله، کتاب و پایان‌نامه، مفهوم‌شناسی سنج‌داری خانواده توسط بانوان با تأکید بر منظومه فکری رهبری بررسی شد. روش گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر ابتدا تهیه مواد خام در مورد عنوان

پژوهش بود، سپس از منابع فیش‌برداری شد و در نهایت به کمک این منابع تحلیل و بررسی انجام گرفت. در این پژوهش درصدد هستیم تا به این سؤال پاسخ دهیم که مفهوم‌شناسی سنگرداری خانواده توسط بانوان با تأکید بر منظومه فکری رهبری چگونه است؟ به عبارت دیگر، زن از چه طریقی می‌تواند برای حفظ بنیان خانواده و مبارزه در برابر نفوذ آسیب‌های مخرب برای نابودی خانواده مؤثر باشد؟

۱. مفهوم شناسی پژوهش

الف. خانواده

در فرهنگ معین خانواده به معنی خاندان، دودمان و اهل خانه است (معین، ۱۳۷۵، ج ۱: ۶۱۳). در اصطلاح، «خانواده یکی از رکن‌های اصلی جامعه و محل شکل‌گیری آینده یک کشور است که سلامت و سعادت جامعه در گرو سلامت و پویایی نظام خانواده است. این نهاد مهمترین عامل اثرگذار بر رفتار است و نقش بسزایی در تشکیل و رشد شخصیت فرد دارد، چرا که سلامت جسمی و روانی فرد، مرهون خانواده سالم و متعادل است. به این منظور باید گفت نقش بانوان در ایجاد خانواده سالم و حفظ آن از دو بُعد نقش همسری و مادری ناشی می‌شود» (علامه، ۱۳۹۲: ۴۱).

ب. زن

در لغت‌نامه دهخدا، زن مطلق فردی از اناث که ازدواج کرده باشد یا ازدواج نکرده باشد گفته می‌شود و زن در مقابل مرد یا رجل است و در عربی به آن امرأه یا زوجه گفته می‌شود (دهخدا، ۱۳۷۴: ۶۹۱). همچنین به زن، مؤنث، جنس ماده، عیال، نسوان، خانم و... گفته شده است. «از نظر ریشه‌شناسی واژه زن به معنی زایش، زادن و زندگی بخشیدن به کار می‌رود (فرجودی و شاهدی، ۱۳۸۹: ۱۱۱).

۲. سنگرداری خانواده توسط بانوان

نقش زن برای حفظ بنیان خانواده، نقشی حساس و مهم است. زن به عنوان حیاتی‌ترین عنصر تشکیل‌دهنده یک خانواده، نقش مهمی در حفظ کانون خانواده دارد. در بیانات مقام رهبری بر مفهوم سنگرداری خانواده به وسیله بانوان تأکید زیادی شده است که به طور جداگانه به تشریح هر کدام از آن‌ها می‌پردازیم:

۱. نقش زن در آرامش خانواده

نوع کارکرد خانواده و نقش زنان برای حفظ بنیان آن در هر اجتماعی به نوع نظام فکری - فرهنگی آن جامعه وابسته است. «در نظام فکری اسلام، پیشرفت در کنار آرامش معنا می‌یابد، لذا زمانی جامعه به پیشرفت حقیقی می‌رسد که خانواده تأمین‌کننده اصلی آرامش روانی باشد و برای رسیدن به این آرامش روانی و حفظ کیان خانواده، زن نقش حامی را برای اعضای آن ایفا می‌کند، به این دلیل که خانواده بر اساس رابطه انسانی شکل گرفته است. به طوری که این نهاد، مورد بحث تمام مکاتب و علمای تربیتی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و صاحبان مکاتب و اندیشه‌هاست» (کرمی صادق‌آبادی، ۱۳۹۲: ۳). زنان از نظر عاطفی و احساسی از مردان قوی‌تر هستند، به همین خاطر بهتر می‌توانند در برابر مشکلات زندگی مقاومت

حفظ ارتباط عاطفی، احترام و صله رحم از سوی مادر، بهترین الگو برای اعضای کانون خانواده است تا از وظایف و نقش مادر در خانواده بهره‌مند شوند» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۲).

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با عنوان سنگرداری خانواده توسط بانوان با تأکید بر منظومه فکری مقام معظم رهبری به بررسی نقش زنان در حفظ انسجام و ارتباط اعضای خانواده پرداخته است. خانواده پایه اصلی در هر جامعه‌ای بوده و ادامه حیات جامعه به حفظ و وجود خانواده وابسته است. نسل‌ها به کمک خانواده می‌توانند اندیشه‌های ذهنی و فکری خود را به نسل‌های بعدی منتقل نمایند و در محیط خانواده برای اولین بار هویت و شخصیت انسان بر اساس فرهنگ آن جامعه شکل می‌گیرد و این والدین هستند که نقش اساسی در رشد شخصیت و هویت افراد دارند. در این میان زن در خانواده نقش بسیار مهم و اساسی برای حفظ کانون خانواده دارد، چرا که عنصر اصلی تشکیل خانواده زن است. در تمامی مباحثی که در رابطه با سنگرداری خانواده مطرح شده

است، نقش و موقعیت زن به عنوان معیاری برای سنجش این مفهوم در نظر گرفته شده است. با وجود داشتن تکالیف و نقش‌های اجتماعی، جایگاه اساسی زن در خانواده است و براساس منظومه فکری مقام معظم رهبری، زن نقش و جایگاه محوری در خانه و خانواده دارد. خانه و خانواده با حضور زن حفظ و مدیریت شده و زن ارزش‌ها و کارکردهای اصلی خانواده را اجرا می‌کند. کشورها و نظام سرمایه‌داری (مدرنیته) برای آسیب زدن به کانون خانواده و تبلیغ و مبارزه منفی بر ضد آن سعی می‌کنند نقش زن را در خانه به منزله وظیفه و حبس وی در خانه تلقی کنند اما نقش زن برای حفظ کانون خانواده و تربیت فرزندان و ایجاد محیط آرامش‌بخش برای همسر و فرزند به هیچ وجه به مثابه این نیست که زنان احساس کنند در خانه محبوس هستند و تمام وظایف و نقش آن‌ها منحصر به خانه است. در منظومه فکری رهبری، اصلی‌ترین نقش و وظیفه زن در درون خانواده تعریف می‌شود، به گونه‌ای که ایشان جهاد زن را خانه‌داری و همسرمداری مناسب و تربیت فرزندان می‌دانند. بنابراین براساس اندیشه ایشان، زنان باید به این دیدگاه برسند که مهم‌ترین جایگاه و وظیفه آن‌ها سنگرداری و نگهداری کانون خانواده است. با توجه به حساسیت حفظ کانون خانواده توسط بانوان مشخص شد که ایشان در بیانات خود نقش‌های خانه‌داری، مادری و حفظ آرامش در خانه را از نقش‌های اصلی زنان برای نگهداری سنگر خانواده می‌دانند. همچنین زنان می‌توانند با حسن خلق، تقویت نهاد خانواده و آرامش همسر و فرزندان و مدیریت الگوی مصرف سنگردار کانون خانواده باشند.

فهرست منابع

کتاب‌ها

۱. حسینی، داوود، روابط سالم در خانواده، قم: نشر بوستان کتاب، ۱۳۸۶.
۲. حکیمی، محمدرضا، علی‌الحیات، ترجمه: احمد آرام. نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۱.
۳. دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه دهخدا، تهران: نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.
۴. شاملو، سعید، بهداشت روانی، چاپ نوزدهم، تهران: نشر رشد، ۱۳۸۶.

۵. صدوق، محمد بن علی، معانی الأخبار، محقق: علی اکبر غفاری، قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۳.

۶. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تهران: کتابفروشی مرتضوی، ۱۳۷۵.

۷. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، محقق: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران: دارالکتب الإسلامیه، ۱۴۰۷.

۸. ماسن، پاول هنری، رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۰.

۹. مظاهری، حسین، خانواده در اسلام، قم: شفق، ۱۳۹۰.

۱۰. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: انتشارات امیرکبیر، بی‌چا، ۱۳۷۵.

۱۱. میلانی‌فر، بهروز، بهداشت روانی، چاپ ششم، تهران: نشر قومس، ۱۳۷۸.

مقالات

۱۲. بزرگخو، ندا و حافظی‌نسب، زهرا و قنبری، مرضیه، «مؤلفه‌های فردی و اجتماعی در الگوسازی زن تراز اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری»، مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده، سال ۲، شماره ۲، ۱۳۹۹.

۱۳. حاجی اسماعیلی، سمیه و قنبری، فاطمه، «بانوان و سبک زندگی اسلامی ایرانی در منظومه فکری مقام معظم رهبری مدظله العالی»، مطالعات اسلامی زنان و خانواده، فصلنامه علمی - پژوهشی، سال ۱۰، شماره ۱۸، ۱۴۰۲.

۱۴. خادمی، عاطفه و تقی‌زاده، فاطمه، «مدل مفهومی موضوع زن در گفتمان انقلاب اسلامی (مطالعه موردی: منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای)»، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۷، شماره ۲، ۱۳۹۸.

۱۵. زینیوند، مژگان، «نقش زن در سلامت خانواده»، دومین کنگره بین‌المللی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه، تهران: دانشگاه الزهراء، ۱۳۹۶.

۱۶. علامه، عاطفه، «نقش زن در ایجاد خانواده متعادل»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و فرهنگ، سال ۵، شماره ۲۰، ۱۳۹۳.

۱۷. فرجودی، محمدعلی و شاهدی، سامره، «جایگاه شغلی زن در خانواده و اجتماع از دیدگاه قرآن»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال ۱، شماره ۴، ۱۳۸۹.

۱۸. کرمی صادق آبادی، زهرا، «تحلیل آراء مقام معظم رهبری پیرامون نقش زن در خانواده»، پایان نامه کارشناسی ارشد، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۲.

سایت ها

۱۹. حسینی خامنه ای، سید علی، ۱۳۹۸ ه. ش، سبک زندگی در کلام آیت الله خامنه ای، www.khamenei.ir

۲۰. -----، ۱۳۹۶ ه. ش، بیانات در دیدار جمعی از مداحان، www.khamenei.ir

۲۱. -----، ۱۳۹۲ ه. ش، بیانات در دیدار جمعی از بانوان فرهیخته حوزه دانشگاهی، www.khamenei.ir

۲۲. -----، ۱۳۹۲ ه. ش، بیانات در دیدار با جمعی از مداحان، www.khamenei.ir

۲۳. -----، ۱۳۹۱ ه. ش، پیام به کنگره هفت هزار زن شهید کشور، www.khamenei.ir

۲۴. -----، ۱۳۹۰ ه. ش، بیانات در سومین نشست اندیشه های راهبردی با موضوع زن و خانواده، www.khamenei.ir

۲۵. -----، ۱۳۸۱ ه. ش، بیانات در مراسم اجرای صیغه عقد، www.khamenei.ir

۲۶. -----، ۱۳۷۸ ه. ش، بیانات در مراسم اجرای صیغه عقد، www.khamenei.ir

۲۷. -----، ۱۳۸۶ ه. ش، بیانات در دیدار گروه کثیری از زنان نخبه، www.khamenei.ir

۲۸. -----، ۱۳۷۹ ه. ش، بیانات در دیدار گروه کثیری از بانوان، www.khamenei.ir

۲۹. -----، ۱۳۷۷ ه. ش، بیانات در دیدار خانواده های برادران حفاظت، www.khamenei.ir

۳۰. -----، ۱۳۷۵ ه. ش، بیانات در جمع زنان خوزستان، www.khamenei.ir

۳۱.-----، ۱۳۷۴ ه. ش، بیانات در مراسم اجرای صیغه عقد، www.khamenei.ir

۳۲.-----، ۱۳۶۱ ه. ش، بیانات در دیدار با خواهران واحد حزب جمهوری اسلامی،

www.khamenei.ir